

ЗОВНІШНЯ КУЛЬТУРНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ: ФОРМИ, ПРИНЦИПИ, СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ (1991–2011рр.)

У статті аналізується зовнішня культурна політика України доби Незалежності. Особливу увагу приділено принципам і формам діяльності культурно-інформаційних центрів. Визначено здобутки і перспективи розвитку зовнішньополітичної діяльності України у сфері культурно-гуманітарного співробітництва.

Ключові слова: зовнішня політика, зовнішня культурна політика, культурно-гуманітарне співробітництво, культурно-інформаційний центр, діалог культур, міжнародний культурний обмін.

У міжнародних відносинах початку ХХІ століття пильну увагу дослідників привертає культурна складова зовнішньополітичної діяльності держав. Цей інтерес зумовлений тим, що в сучасному світі культура дійсно є унікальним інструментом політичного регулювання, здатним гармонізувати міжнародний клімат, залагоджувати гострі кризи й конфлікти, активізувати суспільно-політичні процеси та інформаційно-комунікаційні зв'язки, зближати людей різної етнічної, релігійної та соціально-політичної приналежності.

Нові виклики часу, проблеми глобалізації, інтернаціоналізації, інституціоналізації, культурної експансії надають особливе звучання питанням використання культурного потенціалу в інтересах тієї або іншої держави. Розуміння цього знайшло відображення в цілому ряді різних документів, прийнятих багатьма державами світу, які, у загальному й цілому, можна назвати зовнішніми культурними концепціями держав¹.

Відзначимо, що звернення до національної культури як засобу досягнення певних політичних цілей — явище не нове в історії зовнішньої політики і дипломатії². Подібні приклади характеризують кожен історичну епоху, але тільки в сучасному світі цей процес набув офіційного оформлення у вигляді різних державних концепцій і доктрин, одержавши статус частини зовнішньої політики держави³.

На сьогодні вже накопичено багатий досвід вироблення і реалізації стратегії зовнішньої культурної політики різними державами світового співтовариства, що може бути використаний і Україною. Безумовно, цей досвід повинен бути застосований до українських реалій і можливих перспектив лише з урахуванням національної специфіки, традицій, історії культурного, політичного, соціально-економічного розвитку нашої держави й особливостей менталітету українців.

Незважаючи на різноманітний спектр підходів до реалізації зовнішньополітичних культурних концепцій, лише деякі країни володіють дійсно ефективною й багатовекторною зовнішньою культурною політикою. Із цього погляду досвід створення таких концепцій можна розглянути на прикладі найбільших європейських країн: Німеччини, Франції, Великої Британії, відомих своїми багатими культурними традиціями, активними й різноманітними міждержавними стосунками. Крім того, ми думаємо, що саме досвід європейських країн для української моделі буде найбільш характерним і діючим.

Якщо говорити про теоретичні основи зовнішньополітичних культурних концепцій, то і французький, і німецький, і британський варіанти виходять із розуміння зовнішньої культурної політики як невід'ємної частини зовнішньої політики держави в цілому. При цьому всі пріоритети, характерні для загального політичного курсу держави, переносяться й на її культурну політику.

Зовнішньополітичні засади і пріоритети України в культурній політиці визначено в Законі України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики України» від 01 липня 2010 року № 2411-VI та в Указі Президента України «Про культурно-інформаційний центр у складі закордонної дипломатичної установи України» від 20.02.2006 р. № 142/2006.

За двадцять років незалежності Україна накопичила багатий досвід і потенціал подальшого розвитку культурно-гуманітарного співробітництва. На особливу увагу заслуговує діяльність культурно-інформаційних центрів у складі закордонних дипломатичних установ України, їх практичний досвід, принципи і форми діяльності, стратегії та перспективи подальшого розвитку, зокрема щодо питання використання культури як інструмента зовнішньої політики держави.

Основні напрями реалізації зовнішньої культурної політики провідних європейських країн, у тому числі й України, зводяться певною мірою до розвитку й популяризації національного мистецтва і культури в широкому розумінні цього явища, а також до пропаганди національного колориту, спорту й туризму. У свою чергу, вони можуть бути реалізовані як у традиційних формах, наприклад гастрольної та виставкової діяльності, спортивних змаганнях, так і в інноваційних проектах. Як правило, кожен із цих напрямів знаходить висвітлення у відповідних документах і покликаний підвищувати загальний культурний престиж та імідж держави за кордоном.

Велике значення в концепціях зовнішньої культурної політики європейських держав приділяється лінгвістичному фактору. Саме національна мова є потужним інструментом зовнішньої культурної політики й основою міжнародного спілкування. Крім того, знання мови сприяє глибокому засвоєнню іншої культури, долученню до національних цінностей тієї або

іншої держави, розумінню ментальності народу. Так, зокрема мовний фактор і розуміння того, що мова є потужним інструментом зовнішньополітичного культурного впливу, знайшло своє відображення й у зовнішній культурній політиці України.

Таким чином, діяльність закордонних культурно-інформаційних центрів у складі закордонних дипломатичних установ відображає основні напрями зовнішньої культурної політики України і, незважаючи на особливості реалізованих ними програм і специфіку держави перебування, у їх діяльності можна відзначити багато загального, зокрема сполучення двох найважливіших компонентів — освітнього й культурного, що дають найбільш глибоку уяву про духовний розвиток своєї держави.

У нашій державі такі функції виконує МЗС України, через культурно-інформаційні центри у складі закордонних дипломатичних установ України, та Міністерство культури України. Їх основні завдання у сфері культурних зовнішніх зносин полягають у здійсненні через систему інституцій інформаційних, культурних, освітніх і гуманітарних зв'язків України з іншими державами, а також — сприяти роботі неурядових організацій у цій сфері, поширенню української мови й української культури.

Таким чином, культурно-інформаційні центри здійснюють активну діяльність по формуванню об'єктивного подання інформації про сучасну Україну, її економічний, освітній і духовний потенціал, про проведені реформи й зовнішньополітичний курс держави, сприяють установам міцних гуманітарних, наукових, культурних зв'язків із закордонними партнерами на основі взаємовигідного співробітництва.

Одним із основних напрямів діяльності культурно-інформаційних центрів у складі закордонних дипломатичних установ України є робота із підвищення статусу української мови у світі, зміцненню її позицій як мови світової культури. Активне сприяння в цьому напрямі роблять також закордонні дипломатичні представництва України, які є основними центрами української мови за межами нашої держави. На їх базі працюють курси української мови, серед яких останнім часом стали переважати професійно орієнтовані програми й форми викладання, наприклад інтенсивні короткострокові курси для журналістів, бізнесменів тощо. Значну частину слухачів таких курсів становлять студенти й школярі, особливий контингент становлять представники української діаспори.

У всіх культурно-інформаційних центрах, крім мовної підготовки ведеться й різнопланова культурно-просвітницька робота. Її форми і засоби реалізації надзвичайно різноманітні: організація конкурсів з української мови і літератури, випускні вечори слухачів мовних курсів, літературні вечори, зустрічі з українськими поетами й письменниками, митцями і мистецтвознавцями. Під егідою цих центрів нерідко організуються теат-

ральні студії, музичні клуби, літературні вітальні. Культурно-інформаційними центрами проводиться значна методична робота, зокрема по наданню допомоги закордонним українцям, викладачам української мови і літератури, регулярно влаштовуються семінари, конференції, «круглі столи», консультації.

Географія поширення діяльності українських культурно-інформаційних центрів досить широка. Традиційними стали такі заходи, як тижні української мови, дні української мови й культури, а також методичні семінари для викладачів української мови у багатьох державах світу. Разом з інституціями держави перебування культурно-інформаційні центри України проводять олімпіади з української мови, української літератури та історії, виставки-презентації українських вишів. Ці заходи користуються незмінним інтересом і залучають чимало учасників з різних держав.

Компаративний аналіз зовнішньополітичних стратегій, що стосуються основних напрямів і форм реалізації зовнішньої культурної політики провідних європейських держав, свідчить про їх вагомий здобутки і напрацювання у цій сфері. Разом з тим, вони являють собою найцікавіший досвід організації культурного обміну в сучасному світі. Їх значення тим більш цінне, що вони дозволяють не тільки запозичити позитивний досвід реалізації культурної політики, а й сприяють розвиткові міждержавного культурного діалогу, зокрема — певною мірою виступають противагою процесам культурної експансії, вестернізації, американізації тощо.

Європейські країни мають унікальний культурний потенціал. Саме в Європі зародилися загальнолюдські цінності й виникли ті механізми й форми культурних контактів, які одержали найбільший розвиток у сучасному світі. Багаті історичні традиції європейських держав покладені в основу процесів культурної інтеграції й знайшли відбиття в їх сучасних культурних концепціях⁴.

У сучасному мінливому світі, безперечно, роль і значення культури буде неухильно зростати. Це на сьогодні стає вочевидь як для політиків, так і для учасників культурного обміну і освітніх програм. Тільки спільні міжнародні зусилля громадськості, міжкультурний діалог, толерантна і виважена зовнішня культурна політика й державна підтримка дозволять зробити духовну спадщину світової цивілізації надбанням кожного жителя планети, а зовнішню культурну політику кожної держави, у т.ч. й України, потужним фактором успішного вирішення самих гострих і нагальних проблем сучасності в умовах глобалізації⁵.

Одним із головних пріоритетів державної культурної політики України є інтеграція в європейський і світовий контекст⁶. Відповідно Україна брала участь у Міжурядовій конференції з питань культурної політики і розвитку, організованій ЮНЕСКО у Стокгольмі (Швеція, 1998р.), у Міжнародному

форумі з питань культурної політики в Оттаві (Канада, 1998 р.), Конференції «Діалог цивілізацій» у Вільнюсі (Литва, 2001 р.), у міжнародних заходах у рамках Програми розвитку ООН (ПРООН) та міжнародних проектах ЮНЕСКО (2009–2011 рр.) тощо.

Багато роблять у галузі міжнародного культурного співробітництва окремі особи та недержавні організації за підтримки вітчизняних і міжнародних фондів і організацій, таких, як Міжнародний фонд «Відродження», Британська Рада в Україні, Швейцарська культурна програма в Україні, Гете Інститут у Києві, Шведський Інститут, Французький культурний центр та інші.

З 2002 року і по теперішній час Міністерство закордонних справ України, Міністерство культури України, Комітет Верховної Ради України з питань культури і духовності та незалежний Інформаційно-аналітичний центр «Демократія через культуру» долучилися і активно співпрацюють щодо культурних програм Ради Європи.

Отже, разом із зовнішньополітичною та зовнішньоекономічною діяльністю важливим напрямом міжнародного співробітництва України початку ХХІ століття є культурно-гуманітарна сфера. За своїм особливим потенціалом і можливостями цей напрям має значний вплив на двосторонні й багатосторонні відносини, суттєво доповнює політичні та економічні контакти України із зарубіжними державами.

Слід відзначити значну активізацію за двадцять років незалежності України інтеграційних процесів в культурно-гуманітарній сфері, що було досягнуто завдяки постійній роботі над такими головними завданнями, як: утвердження України у міжнародному співтоваристві як цивілізованої, демократичної європейської держави з багатими культурними традиціями, як надійного партнера у розв'язанні сучасних проблем у галузях культури, освіти, науки, інформації, туризму, молоді та спорту; співробітництво в галузі реституції культурних цінностей; сприяння духовному відродженню і розвитку культури України шляхом ознайомлення з найкращими цінностями світової культури, а також поширення власних культурних і науково-технічних здобутків у світі; збагачення передовим зарубіжним досвідом у різних сферах інтелектуальної діяльності людини та доступ до сучасних технологій; підготовка та підвищення кваліфікації фахівців у навчальних закладах зарубіжних країн; впровадження європейських норм і стандартів в системі освіти і науки України; здійснення спільних наукових, культурних й освітніх проектів; забезпечення для українців за межами України можливостей зберігати рідну мову, культуру, національні традиції та надання їм допомоги в цьому.

Цілеспрямованому розвитку культурно-гуманітарних зв'язків України із зарубіжними державами сприяло створення солідної профільної дого-

вірно-правової бази, яка нині налічує понад 300 міжурядових і міжвідомчих договорів, угод, протоколів та програм в галузях культури, освіти і науки.

З метою реалізації поставлених завдань МЗС України постійно ініціює обговорення питань співробітництва в галузі культури, освіти і науки в ході візитів вищих посадових осіб держави, активно сприяє проведенню в десятках країн світу різноманітних міжнародних культурно-мистецьких акцій, як наприклад, дні культури, фестивалі мистецтв, художні виставки та концерти. Численні виступи українських виконавських колективів, виставки творів з колекцій провідних українських музеїв, експозиції українських художників сприяють зміцненню міжнародного авторитету України, дають можливість зарубіжній громадськості ознайомитися з культурними та мистецькими здобутками нашої країни, переконатися у тому, що Україна становить органічну частку європейської спільноти зі своїми багатими культурними та духовними традиціями. Відбувається також активне ознайомлення вітчизняної аудиторії з кращими набутками світового мистецтва.

У цьому зв'язку варто відзначити успішне проведення таких великомасштабних акцій, як Фестиваль українського мистецтва в Росії (2002 р.) та культурно-мистецькі заходи в рамках «Року Росії в Україні», Дні культури Молдови та Білорусі в Україні (2002 р.), Фестиваль польської культури (2002 р.) та Дні німецької культури (2003 р.), Дні культури Грузії (2007 р.), Дні культури Сербії (2009 р.), Дні культури Азербайджану (2009 р.), Дні культури Ірану (2010 р.), Дні культури США (2010 р.), Дні культури Вірменії (2011 р.), а також — відповідно — Дні культури України у Франції (1999 р.), Німеччині (2000 р.), Китаї та Азербайджані (2002 р.), Грузії (2003 р.), Польщі (2005 р.), Ізраїлі (2007 р.), Сінгапурі (2008 р.), Словенії (2009 р.), Бельгії (2009 р.), Китаї (2010 р.), Сирії (2010 р.), Республіці Білорусь (2011 р.) та багато іншого⁷.

На підтвердження прагнень України інтегруватися в європейські структури, МЗС України вживаються активні заходи для поступового розширення нашої присутності в Європейському культурному просторі, зокрема шляхом зміцнення наших позицій у такій впливовій інституції, як Рада Європи, членом якої Україна є з 1995 року. Програмним питанням діяльності Ради Європи в цій сфері є формування єдиного європейського культурного простору із збереженням самобутності кожної з європейських культур. Європейська культурна конвенція, стороною якої є й Україна, забезпечує базу для багатостороннього співробітництва в галузях освіти, культури, культурного надбання та молодіжних питань.

Серед заходів Ради Європи, спрямованих на сприяння об'єднуючим процесам у галузі культури та охорони культурної спадщини, слід відзначити ініційовані Радою Європи Дні європейської культурної спадщини, які, починаючи з 2002 р. і по теперішній час, широко проводяться в Україні на

державному рівні: серед населення проводиться робота з популяризації охорони і збереження культурної спадщини, надання, насамперед молоді і дітям, вільного доступу до пам'яток культури, проведення безкоштовних екскурсій та тематичних заходів у музеях, заповідниках, на території визначних археологічних пам'яток тощо.

Високо були оцінені експертами Ради Європи, які у липні 2003 р. перебували в Україні з метою опрацювання національного звіту по Україні «Культурна політика і культурне розмаїття», досягнення України у питаннях освіти національних меншин, зокрема мови викладання, змісту підручників. Ними був висловлений намір сприяти запозиченню українського досвіду іншими багатонаціональними державами-членами Ради Європи, залученню України до програм Ради Європи, спрямованих на реалізацію прав національних меншин.

Проводиться також робота щодо залучення України до програм Ради Європи у галузях освіти та гендерної рівності. Із зацікавленими міністерствами і відомствами проробляється питання участі України у програмах Європейського Союзу в гуманітарній сфері.

Серед суто гуманітарних аспектів варто відзначити постійну роботу над отриманням Україною гуманітарної допомоги, оздоровленням українських дітей за кордоном тощо.

Виходячи з викладеного і позитивно оцінюючи здобутки культурно-гуманітарної діяльності двадцяти років незалежності України, пріоритетними напрямками наступного десятиліття в гуманітарній сфері мають бути: подальша робота по розбудові договірно-правової бази культурно-гуманітарних відносин; забезпечення інтеграції України в європейський і світовий простір шляхом посилення співпраці з Радою Європи, Європейським Союзом; активна іміджева політика, яка має отримати нове наповнення в результаті створення розгалуженої мережі інформаційно-культурних центрів України за кордоном; подальше поступове впровадження європейських норм і стандартів у системі освіти і науки, поширення власних культурних і науково-технічних здобутків; вирішення практичних питань повернення в Україну культурних цінностей, зокрема, проведення переговорного процесу з питань реституції культурних цінностей з такими країнами, як Німеччина, Нідерланди, Росія, Польща, Велика Британія, Франція.

При цьому пріоритетними напрямками концептуалізації та інституціоналізації культурної політики України в цілому на перспективу мають залишатися: приділення уваги культурі як невід'ємній частині соціально-економічного розвитку; багатоканальне фінансування культурної діяльності і розробка фіскальних та податкових механізмів стимулювання розвитку культурних індустрій; запровадження програмно-цільового методу фінансування культури; розробка середньострокових і довгострокових програм у галузі

культури; узгодження визначення поняття культури як основи культурної політики; розробка і ухвалення нового базового закону про культуру; збалансування культурного розвитку з економічним ростом; запровадження нових принципів фінансування і контролю (принцип «на відстані витягнутої руки», громадський моніторинг); зміцнення позиції регіонів, «третього сектора» і комерційних організацій у процесі прийняття політичних рішень у галузі культури; розвиток міжнародного і культурно-гуманітарного співробітництва.

Використовуючи європейський і світовий досвід, Міністерство закордонних справ України і Міністерство культури України мають чітко і виважено визначити майбутні потреби і розвивати свої можливості відповідно до нових викликів світового глобалізованого простору. Це є одним з його ключових завдань. За останнє десятиліття Європа сформулювала кілька ключових принципів своєї культурної політики, які залишаються базовими і у першому десятилітті XXI століття. Так, ще у звіті Ради Європи «In from the Margins» (1997) зазначено, що більшість європейських країн здійснюють свою культурну політику відповідно до чотирьох ключових принципів: сприяння [розвитку] культурної ідентичності; сприяння культурному різноманіттю; сприяння творчості; сприяння участі в культурному житті.

Реалізуючи свою культурну політику, органи влади (національні, регіональні, місцеві) європейських країн сьогодні демонструють ряд спільних тенденцій⁸, які певною мірою тотожні й українським тенденціям: вони підтримують культурну діяльність з огляду на притаманну їй цінність; вони підтримують культуру як засіб досягнення певних цілей соціально-економічної політики, включно з розвитком громадянського суспільства; вони визнають вплив культурного сектора як самостійного сектора економіки та важливу взаємодію між неприбутковою діяльністю та культурними і творчими індустріями; вони заохочують розвиток самоврядних інституцій та мереж; вони співпрацюють з різними партнерами в державному, приватному та незалежному секторах; вони визначають відповідальність органів влади на національному, регіональному та місцевому рівні відповідно до принципу субсидіарності; вони збалансовано, через гнучкі програми фінансування проєктів, реагують на потреби культурних інституцій, заохочуючи творчий розвиток, індивідуальні мистецькі ініціативи та нові методи роботи.

Для досягнення поставлених цілей необхідна міжміністерська та міжвідомча кооперація, і відповідальність за її координування покладено на відповідне Міністерство; ця діяльність зазвичай включає стосунки з Міністерствами фінансів, освіти і науки, закордонних справ, соціальної політики, праці, юстиції, охорони здоров'я тощо.

Якщо загальноєвропейські тенденції та моделі торкнулися й України, то це означає, що перед інституціями в Україні, які відповідають на сьогодні за реалізацію завдань зовнішньої культурної політики України, стоять і

цілковито нові виклики, включаючи такі питання: як реорганізуватися, щоб змістити акцент в роботі на лідерство і стратегічне мислення; як сформулювати модернізаційну програму і виховати відчуття мети; як сформулювати національні цілі і політичні орієнтири і запровадити субсидіарність; як забезпечити професійне обстоювання інтересів, консультації, координування та оцінювання і як використовувати найкращі, часто зовнішні ресурси на контрактній основі; як співпрацювати з широким колом партнерів на центральному (інші міністерства й відомства), на регіональному і місцевому (області, муніципалітети, культурні заклади, неурядові та приватні організації), а також міжнародному рівні тощо.

Їх нова роль і перспективи діяльності мають відобразитися в організаційній структурі, яка передбачає використання горизонтальних і вертикальних зв'язків у виробленні культурної політики і в роботі в цілому⁹. За цих умов їх основні функції можуть включати: підтримання ефективних зв'язків з іншими міністерствами та відомствами, робота яких впливає на культуру; моніторинг та координування участі Міністерства в роботі над законодавством, що має вплив на культуру; співпрацю з парламентським комітетом з питань культури задля моніторингу, доопрацювання чи просування законопроектів; підтримання ефективних зв'язків з регіональними та місцевими владами; моніторинг реалізації культурної політики та забезпечення її регулярного перегляду; моніторинг потреб та координування навчальної роботи; налагодження механізму збирання, аналізу та оприлюднення статистики культури; виявлення та просування «кращих практик» та нових культурно-гуманітарних моделей; визначення потреб Міністерства у проведенні наукових досліджень.

Водночас із чіткішим та жорсткішим окресленням сфери повноважень Міністерств, на які покладено реалізацію головних завдань зовнішньої культурної політики України, має покращитися й управління зовнішніми очікуваннями. Зокрема йдеться про припинення деяких малоєфективних іміджевих проектів і культурних заходів Міністерств, або перенесення акцентів та їх ролі в інших. Як засвідчує європейська практика, Україна не єдина держава, де очікування гравців культурного сектора та громадськості вищі за результати, які здатні забезпечити держава, відповідні інституції та урядові структури, відповідальні за культуру. Отже, є необхідність активно управляти очікуваннями.

Аргументація на користь змін має проводитися в позитивному контексті. За останні двадцять років Незалежності в культурному секторі України зроблено багато такого, чим можна пишатися. Очевидним успіхом держави і Міністерства закордонних справ України та Міністерства культури України є те, що, попри неймовірні труднощі, несприятливу економічну й політичну ситуацію, інституціям, відповідальним за культуру,

вдалося зберегти більшу частину інфраструктури. Отже, аргументом на користь змін має бути не те, що стара культурна політика і система управління та координування є хибними, а те, що вони вже не відповідають запитам майбутнього.

Вагома роль у зовнішній культурній політиці належить мережі та діяльності культурно-інформаційних центрів у складі закордонних дипломатичних установ України.

У сучасному світі культура все більше перетворюється на ключовий елемент суспільного, гуманітарного розвитку. Завдяки їй члени суспільства мають змогу реалізувати свій творчий потенціал, долучитись до всього духовного й художнього багатства світової цивілізації, зберігати і збагачувати власну історико-культурну спадщину у всьому її різноманітті.

Масштабні зміни у світових соціально-економічних, науково-технологічних процесах привели до переоцінки самої ідеї суспільного розвитку. Переосмислення ролі й місця культурно-мистецької сфери в житті сучасних суспільств породило оновлену концепцію людського (гуманітарного) розвитку. В європейській культурній традиції останніх двох століть розвиток трактувався в просвітницько-раціоналістичному сенсі, як синонім прогресу, тобто інтенсивного освоєння потенціалу людини й природи, зростання економіки, оновлення технологій, підвищення добробуту тощо. При цьому роль культури й мистецтва вважалася другорядною.

Сучасна етнічна ситуація в багатьох країнах світу складалася не відразу й сьогодні, як і раніше, відчуває динамічні явища, які визначаються процесами внутрішнього й зовнішнього порядку. Вивчення змін в етнічному складі, у розселенні й чисельності народів і національних груп, у їхній етнічній самосвідомості, мові, культурі, у міжнаціональних відносинах і т.д. важливо сьогодні своєю спряженістю цих проблем з політичними й соціально-економічними процесами. Однією з особливостей етнічного складу населення нечисленних народів світу є те, що поряд з корінними народами проживають групи численних вихідців з інших країн світу.

Забезпечення міжнародного культурного обміну в Україні має здійснюватися відповідно до Основ законодавства України про культуру (введено в дію Постановою Верховної Ради України № 2141-ХІІ від 19.02.92 р.). Одним із актуальних завдань в системі пріоритетів діяльності МЗС України є створення мережі культурно-інформаційних центрів у складі закордонних дипломатичних установ України та організація їх діяльності на засадах, визначених Указом Президента України від 20 лютого 2006 року № 142 «Про культурно-інформаційний центр у складі закордонної дипломатичної установи України».

Відповідно до Переліку закордонних дипломатичних установ України, у складі яких утворюються культурно-інформаційні центри, затвердженого

Розпорядженням Кабінету Міністрів від 19 квітня 2006 року № 213-р, у 27 країнах світу має бути відкрито 29 центрів (Австрія, Бельгія, Білорусь, Болгарія, Велика Британія, Греція, Грузія, Естонія, Ізраїль, Італія, Казахстан, Канада, КНР, Молдова, Польща, Португалія, РФ, Румунія, Словаччина, США, Туркменистан, Франція, ФРН, Чехія, Узбекистан, Угорщина — у складі посольств, у Мюнхені, Нью-Йорку, Стамбулі — у складі генеральних консульств).

З метою створення Культурно-інформаційного центру у складі Посольства України в Королівстві Іспанія Кабінет Міністрів України 3 грудня 2008 року видав Розпорядження № 1501-р «Про доповнення переліку закордонних дипломатичних установ України, у складі яких утворюються культурно-інформаційні центри».

Основними завданнями культурно-інформаційних центрів є: сприяння розвитку міжнародного співробітництва України з державою перебування в галузі культури, освіти, науки та техніки, туризму, фізичної культури і спорту; поширення в державі перебування інформації про Україну; ознайомлення громадян держави перебування з історією і культурою України, сприяння вивченню української мови на території цієї держави; підтримання зв'язків з українцями за кордоном, сприяння задоволенню їх культурно-мовних, інформаційних та інших потреб; поширення інформації про туристичні можливості і привабливість України, сприяння співробітництву з державою перебування в туристичній галузі.

На сьогоднішній день Міністерством закордонних справ України засновано 16 культурно-інформаційних центрів у складі дипломатичних представництв України в Австрії, Білорусі, Бельгії, Греції, Грузії, Ізраїлі, Казахстані, КНР, Молдові, Польщі, Португалії, Румунії, США, Франції, ФРН та Генерального консульства України в Стамбулі. На завершальному етапі знаходиться створення культурно-інформаційного центру в складі Посольства України в Італійській Республіці. За умови забезпечення належного фінансування, планується відкриття і повнопрограмне функціонування культурно-інформаційних центрів в Болгарії, Естонії, Іспанії, Чехії, Угорщині, Великій Британії, Канаді, Словаччині та Генеральному консульстві України в Мюнхені.

Змістовне наповнення діяльності культурно-інформаційних центрів забезпечується МЗС України спільно з Міністерством культури України, Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України та ін. До цієї роботи залучаються також обласні державні адміністрації та громадські організації України. Культурно-інформаційні центри України за кордоном стали важливим каналом поширення в країнах акредитації інформації про політичне, економічне, наукове та культурне життя нашої держави. У рамках поставлених перед МЗС завдань культурно-інформаційні центри діють як інст-

румент формування позитивного іміджу нашої держави за кордоном. Протягом 2008–2011 років в них організовано та проведено понад 4000 значних громадсько-політичних заходів, присвячених різним аспектам зовнішньої і внутрішньої політики України — пам'ятним датам української історії і культури, мистецьких та книжкових виставок, театральних вистав, фестивалів; тематичних конференцій, зустрічей тощо.

Суттєво розширилася і конкретизувалася робота з представниками політичних, ділових, наукових кіл та громадських організацій країн акредитації. Особливий акцент робиться на організації роботи серед закордонного українства, задоволенні його гуманітарних, мовних та інформаційних потреб. Значна увага приділяється діяльності, спрямованій на розширення присутності України в інформаційному просторі держави перебування культурно-інформаційного центру. Інформаційно-роз'яснювальна робота проводиться в тісній взаємодії із засобами масової інформації та з використанням Інтернет-мережі.

Пріоритетним напрямом у роботі культурно-інформаційних центрів стало проведення культурно-просвітницьких заходів, конференцій, круглих столів та семінарів з актуальних проблем української історії та донесення до зарубіжної громадськості інформації та документальних джерел про ці сторінки української історії.

Культурно-просвітницькі та мистецькі акції, які організовуються культурно-інформаційними центрами, висвітлюються місцевими ЗМІ, мають широкий резонанс серед зарубіжної громадськості, сприяють утвердженню позитивного іміджу України як європейської держави з великим потенціалом.

Аналізуючи практичний досвід культурно-інформаційних центрів у складі закордонних дипломатичних установ України від їх започаткування до сьогодні можна окреслити наступні підсумки їх діяльності, які на сьогодні: дозволили надати системного характеру роботі в культурно-гуманітарній сфері, удосконалити її змістовне наповнення; зміцнили культурно-інформаційну присутність нашої держави за кордоном, продемонструвало її прагнення до поглиблення конструктивного та взаємовигідного співробітництва у галузі культури, освіти, науки та техніки, туризму, фізичної культури і спорту; сприяли підвищенню авторитету та утвердженню позитивного іміджу нашої держави в країнах акредитації, поширенню інформації про здобутки та духовні цінності української культури; забезпечили ефективний зв'язок Української держави з громадянами України, які постійно проживають або тимчасово перебувають за кордоном.

Отже, можна зробити висновок, що культурно-інформаційні центри є стрижневим елементом зовнішньої культурної політики України й каналом постійного міжнародного діалогу. Для них характерні одночасно доступ-

ність розповсюдженого культурного продукту, системи спілкування й висока якість інформації та заходів. Усі дії, проведені культурно-інформаційними центрами, в остаточному підсумку повинні працювати на формування сприятливого зовнішньополітичного іміджу держави, що представляється ними, на підвищення його міжнародного престижу та іміджу України.

Однак, лише провідні європейські держави мають дійсно потужні системи культурних центрів, які нагромадили великий досвід роботи, мають значні засоби, фінансові можливості, наділені широкими повноваженнями й досить ефективно проводять культурну політику своїх країн паралельно з посольствами й іншими закордонними установами. Тому для України щодо цього, безумовно, буде цікавий і корисний досвід, накопичений Францією, Німеччиною й Великою Британією, визнаних «культурних полюсів» Європи і які мають у своєму арсеналі власні підходи до формування зовнішньої культурної політики й керуванню культурними центрами. Очевидно, що, використовуючи свої системи культурних центрів, держави можуть не тільки проводити зовнішню політику, але й сприяти зміцненню співробітництва, взаєморозуміння, взаємодії між народами, поліпшенню міжнародного клімату.

Культурно-інформаційні центри у складі закордонної дипломатичної установи України — це порівняно новий інструмент зовнішньої культурної політики, але при цьому досить діючий. Тому надто важливо вивчити накопичений світовий та європейський досвід у цій сфері, проаналізувати плюси й мінуси в роботі, щоб досягти більшої ефективності системи власних українських культурно-інформаційних центрів і врахувати двадцятилітній досвід зовнішньої культурної політики України, її здобутки, проблеми, стратегії розвитку та перспективи.

---

¹ Див. дет.: Культурная политика в Европе. Выбор стратегии и ориентиры. Сборник материалов. — М., 2002; Культурно-цивілізаційний простір Європи і Україна: особливості становлення та сучасні тенденції розвитку / За ред. А.І. Кудряченка. — К., 2010.

² Див. дет.: Циватий В.Г. Європейська зовнішня політика доби раннього Нового і Нового часу: проблеми інституціоналізації (теоретико-методологічний аспект) // Науковий вісник Дипломатичної академії України. — 2000. — Вип. 4. — С. 268–274.

³ Див.: Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (1991–2003) / Відп. ред. С.В. Віднянський. — К., 2004; Чекаленко Л.Д. Зовнішня політика України. — К., 2011.

⁴ Мацевич И.Я. Вызовы креативности: культурная индустрия и культурная политика в Европе (на англ. яз.). — М., 2010. — С. 113–119.

⁵ Див. дет.: Глобалізація і сучасний міжнародний процес: Монографія / За заг. ред. Б.І. Гуменюка, С.О. Шергіна. — К., 2009; Глобализация и социальные институты: социологический подход. — М., 2010; *Макаревич Э.Ф., Карпунин О.И.* Последний бастион. Глобализация культурных коммуникаций. — М., 2011.

⁶ Див.: *Віднянський С.В.* Європейський вибір України та імперативи європейської інтеграції // Науковий вісник Дипломатичної академії України. — К., 2003. — Вип. 9. — С. 18–31; *Циватий В.Г.* Інституціональний вимір зовнішньої політики у контексті європейської та євроатлантичної інтеграції України (теоретико-методологічний аспект) // Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки: Збірник наукових праць / Інститут історії України НАН України. — Випуск 16. — К., 2007.

⁷ Поточний архів Міністерства закордонних справ України. — Департамент зв'язків з закордонним українством та культурно-гуманітарного співробітництва. — 2006–2011 рр.

⁸ Див. дет.: *Зеленцова Е., Мельвиль Е.* Культурная политика и экономика культуры. Тезисы для сборки региональных стратегий. — М., 2010; *Мацевич И.Я.* Указ. соч.; *Карпова Г.Г.* Социальное поле культурной политики. — М., 2011.

⁹ *Симоненко С.П.* Проблеми культурної політики в Україні та світові інтеркультурні взаємодії // Універсальні виміри української культури. — Одеса, 2000. — С. 43.

В статье анализируется внешняя культурная политика Украины периода Независимости. Особое внимание уделяется принципам и формам деятельности культурно-информационных центров. Определены достижения и перспективы внешнеполитической деятельности Украины в сфере культурно-гуманитарного сотрудничества.

Ключевые слова: *внешняя политика, внешняя культурная политика, культурно-гуманитарное сотрудничество, культурно-информационный центр, диалог культур, международный культурный обмен.*

Foreign cultural policy of Ukraine during the period of its independence is the subject of the analysis of the article. It is focused on the principles and forms of the cultural and information centers. The progress and prospects for the development of the foreign policy of Ukraine in the sphere of cultural and humanitarian cooperation are defined in the article.

Key words: *foreign policy, foreign cultural policy, cultural and humanitarian cooperation, cultural and information centre, dialogue of cultures, international cultural exchange.*